

ДАБРО-БОСАНСКИ
ИСТОЧНИК

ЛИСТ за црквено-просвјетне потребе српско-
прав. свештенства у Босни и Херцеговини.

Издаје двапут у мјесецу. — Цијена 3 фор. годишње.

Бр. 21. и 22.

Сарајево, мјесеца Новембра 1889.

Год. III.

Предуслови за избор службе свештеничког звања.

(Наставак.)

Други предуслов за избор службе свештеничког звања јест: наука и знање.

Овај предуслов науке и знања које треба једном свештенику, увијек је хришћанска црква његовала, и свагда га је сматрала пријекно нужним. То нам у пуној мјери свједоче предстојници и главари Хришћанских општина, који су се свагда и кроз сва времена старали и бригу о том водили, да нађу и спреме за службу свештеничког звања лица, која су по знању и способностима својим могла вршити службу и дужности црквеног пастира.

Од свијех другијех црквенијех предстојника, први нам је и најглавнији свједок у томе дјелу свештеничког избора браће и научавања сам Господ наш Исус Христос. Он је апостоле позвао и изабрао за свештеничку службу из средине само простијех и ненаученијех људи, али није их одмах послао на вршење намијењене им службе, него их је предходно спремио за исту службу, учећи их и с

другима и на само свему ономе, што им је према владајућим ондашњим околностима било нужно знати, да могу утврђивати друге у истинама св. вјере, и у опште руководити их у добродјетљеном животу. Ушљед тога апостоли и назваше Исуса Христа својим учитељем, а Исус Христос опет њих Својим ученицима.

Послије Исуса Христа остала је управа хришћанске цркве на апостолима, који су у свему шљедовали примјеру својег учитеља, те су једнако и они бригу о том водили, да згодном наставом и науком приправе за службу свештеничког звања најизбраније особе из општина, и бирали су за црквене пастире само оне, које су налазили, да су боље изучени у начелима вјере, и чим више приурочени за тачно испуњавање пастирске службе. Тако је ап. Павао изабрао за пастирску службу Тимотија, пошто га је најприје науком спремио био за исту службу, и прије се о њему убиједио, да зна све што је нужно

за спасење, и пошто се најпослије о њему увјерио, да је још из малена знао света писма, која га могу умудрити за спасење у Исусу Христу. (Тим. III, 15). — Осим Тимотија спремао је, учио и настављао св. ап. Павао пуне три године и саме презвитере ефеске цркве, (Дјел. XX., 31.) и на састанку своме с њима у Милиту напоменуо им је, како није ништа изоставио, да им каже и да их научи, што је корисно пред народом и по кућама (Дјел. XX., 20.), а за тијем им је препоручио, да пазе на себе и на све стадо, у коме их Дух свети постави владикама, да пасу цркву Господа и Бога. (Дјел. XX., 28.)

У колико се пак ап. Павао трудио, радио и настојао, да најприје спреми и научи за службу свештеничког звања Тимотија и ефеске презвитере, у толико су опет с друге стране радили, настојали и заузимали се и други апостоли, да науком и знањем спреме на своју службу своје савременике, пак и будуће своје прејемнике, налажући свима, да у дјелу службе и избора свештеничкијех лица раде по њиховим упуштвима. Ушљед тога наравно је, да је ап. Павао и писао Тимотију, да владика односно презвитер цркве има бити: паметан . . . . вриједан да учи (I, гл. III., 2.), па, ако не би био такав, нека на њега не меће руку, као што му је мало ниже писао: не мећи руку ни на кога (I, гл. V., 22.). Титу је пак писао: да постави по свијем градовима свештенике, као што му је он заповиједио (I., 5.); а какву му је заповијед дао у том погледу, види се из овијех ријечи: „Који се држи вјерне ријечи, да буде кадар свејтовати са здравом науком и покоравати оне, који се противе“. (I., 9.).

Према овоме и другијем упуштвима управљали су се предстојници цркава и

послије апостолскијех времена, и премда тешко бијаше, — ради незгоднијех прилика за цркву и хришћанство, које су постојале, — наћи потпуно приуговоренијех особа са службу трудне пастирске дужности: ипак је избор свештеничкијех лица ограничен био искључиво и једино на оне, за које се временом и искуством дознало, да познају писма, да вјерно и тачно схваћају истине хришћанске вјере, и за које се претпостављало, да ће знањем и науком својом кадри бити утврдити друге у здравоме разуму — да, тешке ондашње околности и варварско прогонство цркве и хришћанства, није више дало ни захтијевати у том погледу; али живо настојање предстојника цркве за што више изображење црквенијех пастира није могло малаксати. Врлијем и живијем својим настојањем допринијели су у оном времену, да се млади људи, који су по свима спољашнијем знанцима обећавали, да ће бити достојни служитељи цркве, васпитавају и изображавају код презвитера, који су онда састављали клир епископа, а били су при том пуни науке и знања. Ови дакле презвитери из клира епископа настављали су и руководили те младе кандидате за пастирску службу, у најнужнијим за њих хришћанскијем наукама: заједно с њима читали би св. писмо, тумачећи им смисао сваке реченице и ријечи, говорили би с њима о предметима вјере и морала, и у опште излагали би им начела благочестија, доводећи их у свезу с другијем наукама.

Ово пак старање о што бољем и савршенијем изображењу црквенијех пастира развијало се свакијем даном све више и више, и у IV. вијеку јавља нам се с бољијем успјехом, пошто је онда и самој хришћанској цркви повраћен био мир. У овоме вијеку налазимо код епископскијех

катедара са свијем боље устројене школе за кандидате пастирског звања, и много већи број клирика, који се спремаху за свештеничку службу. При оввијем школама била је заступана сва богословска наука; а да та наука није била површна, већ темељна и у сваком погледу потпуна, јамчи нам с једне стране знање и припозната способност и ревност односнијех учитеља, а с друге стране јамчи нам постигнуто и с временом објелодањено знање и наука ондашњијех ученика као: Јована Златоуста, Василија Великог, Григорија Ниског и још другијех, који су сви — по свршенијем на страни свјетскијем наукама — образовали се у богословскијем наукама и знању при назначенијем школама, те се по оввијем и њиховијем учитељима мора претпоставити и судити, да се на сваки начин у тијем ново-основанијем школама за изображење црквеног клира захтјевала, ширила и предавала дубока и темељна богословска наука, и да се у исто вријеме захтјевало и претходно савршено познавање другијех наука.

По причању историје, примио се у овоме вијеку сана епископског св. Амвросије Медјолански, који није за то претходно спремљен био, па кад је видио, да без богословскога знања не може савјесно одговорити својој служби, не само, да се сам по себи одао изучавању свијех нужнијех му у том погледу наука, него је шта више, призвао себи презвивера Симплицијана, да га поучи и настави у свему, што је за свештеничко звање нужно. За тијем се сам предао достојном и правом спремању будућијех црквенијех пастира, и у књизи својој „о дужностима свештенослужитеља“ развио је науку, какав треба да буде пастир цркве у практичном животу, које дужности од њега захтјева црква, и шта у опште треба да зна, да може ва-

љано и тачно одговорити својијем дужностима, као пастир и руководитељ другијех к вјечном спасењу. (В. Пјевницки „Свјаштеник“).

Осим св. Амвросије Медјоланског иницијали су и други св. оци потребу науке и знања код црквенијех пастира. Тако св. Григорије Богослов у побијању нечијих доказа, као да би довољно било за свештеника, кад би само благочестив био, наводи, да осим душевног лијечења пада на пастире цркве и дужност учити друге, а да може учити друге, то му је сасвијем нужна за то дуга предходна спрема, учење и наука. — „Ако други ко — говори он — ступа у то звање с дрскошћу, и мишљења је да је исто звање приступачно свакоме уму, ја се дивим велеумљу, да не речем малоумљу, таквог човјека. Са своје стране ја читујем, да у дјелу или звању, које захтјева да даје — свакоме храну на оброк (Лук XII., 24.) — поуку, и да води промишљено управу нашијех догмата, иште се не прости и не мали дух. — Примити на себе труд учити друге, док није сам себе у довољној мјери научио . . . по моме мишљењу својствено је само људима скроз неразумним и дрским — неразумнијем, ако они не осјећају своје незнање — дрскијем, ако осјећајући га одважују се на дјело.“ (Твор. св. оцаца. Том. I. стр. 21—48. по В. Пјевницком „Свјаштеник“).

Толико о томе предмету св. Григорије Богослов; а како међу тијем о потреби те пртходне науковне спреме црквенијех пастира мисли, осјећа, расуђује и доказује св. Јован Златоуст, види се из његовијех књига „о свештенству“ и из другијех његовијех бесједа о разним посланицама и апостолским дјелима. — У том погледу скоро исто, као и св. Јован Златоуст, наводи и говори и св. Григо-

рије Двојеслов у своме спису „Пастирско правило“ или књизи „О пастирској служби“, пак и још много другијех св. отаца придружују се сви један другоме, и сагласни су сви у томе, да је за пастире цркве нужно знање, да могу тачно и ревносно испуњавати своје пастирске дужности.

Узмемо ли у обзир практични рад једнога свештеника, тад ће нам се још јаче истакнути потреба, да тај свештеник буде чим је више могуће научан и изображен; особито пак, ако обратимо пажњу на свјетску просвјету, која је достигнута у нашем вијеку, а и на то, да је хришћанска вјера постала у новије доба предметом, о коме се радо баве и позвани и непозвани.

По дужности свога звања, свештеник има да приноси бескрвну жртву на светом олтару. Њему, т. ј. свештенику, уручени су кључеви небеског царства, и по ономе: што свежете на земљи биће свезано на небу, и што год раздријешите на земљи, биће раздријешено на небу (Мат. XVIII., 18), ваља да веже и дријешу род људски од гријеха и порока. Будући је свештеник со земљи и видјело свијету (Мат. V., 13—14.), то он мора да управља вјером, добродјетелима и свим животом вјернијех; да разгони таму незнања, невјерство, и сва друга опака начела; да је тумач закона, чувар реда, извјеститељ предања, — учитељ и пророк народни. По својству звања, и сходно дужностима својима, а с обзиром на општу поквареност, која влада у свијету, колико са лажнијех наука, које се сваки дан шире то више по свијету, толико и са моралне распуштености: свештеник је приморан да згоднијем цитатима из св. писма, вјернијем податцима из историје хришћанске цркве, списима св. отаца, и привађањем

основнијех начела вјере и морала, побија лажно и пакосно учење безбожника, који опадају и омаловажавају Исуса Христа, началника вјере и морала; а тијем и само свештенство, које шљедује и заступа она Христова најсветија начела. — Даље, од свештеника се иште, да кроти и савлађује људске страсти, да се одупире свима угодностима и славама овога свијета, истичући и преузносећи угодности и славе небесног царства; да буде утјеха удовицама и сиротињи, вјеран друг немоћнима, помоћник страдалницима и печалнима, задовољство болнима, разговор и нада на смрти. У опште пак говорећи, свештеник је позван да живи у свијету, односно међу људима, али да се не служи свијетом и људима ради своје користи, већ да својим радом, знањем и науком буде користан свијету и људима, пазећи у исто вријеме на свој углед и узвишено звање.

Све ове дужности, пак и многе друге подобне овијем, упућују саме по себи на велику предосторожност и пажњу сваког онога, који се одаје избору службе свештеничког звања, а тијем и на свестрани испит, да ли има за то звање и за тако тежку и важну службу довољно научне спреме, — нужног знања; да ли му је разум, слобода, искуство, воља и најпослије нарав тако развијена и чврста, да би могао с науком и звањем својим упућивати другог на прави пут, те уразумити неразумног, научити незналицу и т. д.; јер у противноме случају свештеник би био прости слијенац, који слијепце води, а по искуству и ријечима из св. писма зна се: да слијенац слијепца ако води, оба ће у јаму пасти (Мат. XV, 14).

Из свега овога што смо досад овдје привели, очито слиједи, да је пастиру цркве непоходно, да ум његов буде про-

свијећен, и чим више изображен; да је усвојио у потпуноме и правој смислу хришћанске истине, и да је способан свагда бранити те истине, и побити разложима и науком оне, који устају против тијех

истина. И само у томе случају он ће моћи казати, да је достојно и богоугодно изабрао свештеничко звање; дочим у противноме случају, он ће бити само најамник, а не прави пастир оваца стада Христова.

(Свршиће се.)

О стању

Српско-православног свештенства у Босни.

Овијем дописом, ако и у кратко и непотпуно, рад сам изнијети стање српско-православнога свештенства у овим крајевима. Не чиним то за то, да се тијем истичем, но једино из сопствене побуде, и што тврдо знам, да оваково стање, какво је данас у Босни, не одговара ниуколико правој реду, чини свештенство назадно и незадовољно и прави збрку и мржњу међу нама и парохијанима. У колико ли не будем овдје истакао све потанкости тога нашег злодог стања, молим, да ме старија и искусенија у Христу браћа потпомогну и своје назоре до знања претпостављених нам власти у јавности као допуноу и саизвољење овојем прикључе.

Наш свештенички сталез заузима како у цркви тако и у народу и парохији лијеп положај, вршећи св. дјело божије и учећи људе путу којим треба сви вијерни да иду.

Дужности те, вршили су наши стари, сваке фале достојни предци — свештеници са највишом вољом и љубави, па то чињаху и онда, кад је отац издисао на грозном коџу, вјешалима, и тешким мукама, његов је син неустрашимо примао се тога св. чина, да настави дјело свето, вршећи божије тајне, те сви бише вијерне путовође кроз све биједи, патње и невоље народне, чувајући праћедовски аманет и бранећи вјеру и цркву. — Ми данашњи поимајући њихов незгодан и тежак положај, морамо признати, да су они више учинили за св. нам цркву, него-ли што ми данас чинимо, и за то им морамо остати признателни. Тијем не велим, да свештеници данас не раде, али сигурно знам, да би ми данашњи многи прије клонули, кад би нам (не дај Боже!) онакав притисак и гонење наступило. Сваки од нас гријеша, који би осуђивао старо свештенство, наводећи, да оно није ништа знало — ништа радило.

Данас су, фала Богу, прилике друге и слободнијим дахом одишу свештеници наши. Хришћанска државна власт не потискује их ни у чему, но их још брани и потпомаже; а духовна опет власт, и јест им у свима рађама вриједан вођа и кормило брода, који води у тихо пристаниште мира, среће и задовољства.

Ми данас не страхујемо ни од кога, не страдамо ни од кога, него-ли у слободи проводимо вријеме и вршимо наше свештеничке дужности; али нам није добро с друге стране. Наше је стање данас у Босни, па и оног свештенства у Херцеговини слабо, и ми се с негодовањем жалимо на то, ако не баш до сад јавно и код претпостављених нам власти, а оно тужимо се један другоме и мислимо, којим би начином могло помоћи нам се.

Наше старо свештенство, узимало је свој приход доста добро од парохијана; бир је добро наплаћиван, па тако и остало; а особито за вјенчања и опшјеља. Међу тим они имадоше своје јаке домаће задруге, водеше добар газдалук на добрим чифлуцима и бише виђени и поштовани, што је све чинило, да није било сиромаштва и оскудице, коју многи данашњи наши свештеници трпе. Свештеник је до сад увијек у парохији посла имао и по читав дан на коњу био, а сад прође по 15 и 20 дана, да нико не позове, да му се који обред сврши. Није давно било, кад су људи претом упирали у онога, који је у својој кеси по 100 гроша готових имао, па је и онда могао многи свештеник с дана на дан имати по талир (2 фор.) заслуге из своје парохије, ма да му ни парохија није тако пространа била.

Задруге наше, особито по селима, првашњих времена биле су велике, па се и плодно свијет боље, него ли данас, кад су и наше жене научиле

да је доста родити по двоје а највише по троје дјеце? Побожност и морал владали су у народу, па је све то чинило, да је и стање свештеничко било боље од садашњег, а потребе нијесу биле опет велике, као данас. Капа и „ћита“, памра црна око ње, јечерма, сукнен гуњчић, крмез шал, модре шарвале, и просте тежачке „својске“ чарапе и опанци, били су свештенику све одијело, које је он по 5, 6, година без промјене могао носити, па и улијењен ићи, није било замијерке. Највећи трошак био им је, да субашу, овог или оног дахију (злотвора), задраме и мито му, или други који уобичајен неправедан намет даду, и владику опреме, кад им са својим „кавазима“ и „башама“ у госте дође, но од тога се могло и умаћи, јер је било доста свештеника, који владику није никад ни видио, него ли онда, кад му је дат тај свештенички чин, те најпослије, ако се и давало, имало се одакле, па мирна Босна.

Свештеник данашњег времена мора бити чисто и пристојно одјевен и обучен, па тако исто и своје домаће има чисто и пристојно држати, и своју кућу скромно уредити; мора своју дјецу (ако их има) преуба васпитати, мора бити родољубив, — иначе изаћи ће на глас као тврдица, себичњак и особењак, ради чега ће га људи оговарати па и презирати; а да се опет свему томе колико толико удовољи, треба му осигурати његово стање и доходак.

До сада свештенство је узимало бир по радној марви, т. ј. на вола по варињак жита, а на доста мјеста попола јечма и шенице. За вјенчање се наплаћивало по 60, 100, 150 и по 300 гроша од тробрачних; за опијело дукат, два а често пута, во, крава и коњ. За крштење добијали су по чарапе или кошуљу. Куљена је сланина, скоруп, сир, грах и вуна; за крсно име по 2 гроша, оку ракије, плеће и погачу; давала је свака кућа по једног или два радника свештенику преко љета; пароси су звати често над болеснике ради молитава и јелосвећења; чешће пута ишли су по писанији, и то више за свој лични деп; чињени су им поклони и остављани завјештаји побожних Христијана; даривана су им црквена одјејанија, крстови, па често пута и по читав кат хаљина; бивали су свађе радо примљени, гошћени, — једном ријечи, живљење им је било камо се куд боље и претежније од данашњег. — А како стојимо данас с тијем?

Данас парохјани овуда не дају бир више по воловима, него ли својевољно и ладнокрвно са љутном и гунђањем одбацују свештенику, и то, како и колико он оће. Бир купити, није лако. Више пута свештеник не затече старјешину код куће, а доста их и сакрије се, а млађи опет не дају без њега, па на тај начин многе куће остају и не даду ништа, а кад им се поште одлажу до други пут, па тако на много мјеста и заспи. По најновијој одредби од м. Јула прошле године, узимање то иде врло мучно, јер које богат, и досад је давао по 40 ока, тај сад дадне на своју главу само 20., а више му се ни искати не може. Ђе је опет у кући пристар човјек, вели, да је изашао из „работе“, па да не мора ни за свештеника радити, односно бир му давати; је ли који сакат и богаљ у кући, кажу да на тога није право бир стављати; је ли нежењен, веле, док се ожени; ако ли је кућа сиромашна, залуд што у њој имаду 3 и 4 мушке одрасле главе, кад се нема одкуд узети, — и тако сад нам је наплаћивање тога најглавнијег доходака ни по „старом“ ни по „новом“, — дакле горе него ли до сад! — Сијено ни дрва не дају. За вјенчања и опијела годе се и ценкају, па и оно што се уговори није ту, јер се нема прируци. Крсти се, па нема сад, очита молитва, па остане до други пут, сврши водоосвећење, па остане да домаћин плати или млађи који тутне свештенику у руку по 4—10 новчића. Варошани бир не дају — нити за то по 1 форинту, и противе се најновијој тарифи изданој прошле године од Високопреч. Конзисторије, а и за остало постоји обичај „што да“!

Из свега тога постаје збрка и прави дармар. Свештеници се с парохјанима завађају, а ови их опет мрзе, ако морају и оће своје да узму. Примјер тога јасан је. Је ли свештеник на парохји и немаран и пијаница, па макар и најнеморалнији да је, ако своје поклања, ако с њима попије и поједе оно, што од кога за свршен обред узме, он је њима одмах добар и нико се не тужи на њ. Је ли свештеник најтачнији, најбољи и најравноснији, на њега народ виче и не воли га, само ако своје узима. Многи од свештеника често је нападнут од парохјана, са ријечима: „бир ти не морам дати — нијеси га заслужио, кад крстиш и вјенчаш, плаћа ти се, . . . ми не знамо зашто се то узима“ и т. д. Многи свештеника зове глобацијом, реузом, отимачем, цабацијом и

шта ти још није ту, па онда на много мјеста не ће свога свештеника ни љебом да понуде. Мени је год. 1885. казао један: „Зар ја теби давати за вјенчање по 5 фор., а моја жена још да ти ручак готџи!“ Не знам да ли је свађе тако, али овдје на граници, ђе је свијет пропао и физично, материјално и морално, баш не знамо, шта ћемо радити са овакијем стањем! — До сад је свештеник на збору и код своје цркве био почашћен ручком, а сад овдје ни тога нема. Ламиначка парохија броји до 200 православних ерпекских домова, па залуд је тамо храм црквени св. пророк Илија, залуд су „масла“ и молитве за љетину на Видов-дан, ти људи не дају свештенику ни црне кафе, бар кад из цркве изађе уморан и гладан. Парохија та од скора нема свог одређеног свештеника, него-ли ју послужујемо нас двојица из вароши, а више пута одреди се по потреби и који селски свештеник, да тамо оде св. службу свршити, али како му нема ни коња ко примити, а камо-ли, да му зоб и сијено донесе, то се ови нећкају тамо ићи. Прије свијет овај није тако био. Па шта сад из свега тога сљедују, него-ли то, да свештеник из свога црпа мора узимати у својој парохији и себи ручак и коњу зоб и сијено, а одкуд ће се то чинити кад су наши приходи слаби?! — По читаво љето, од Ђурђева дана па до мале Госпојине, у парохији посла није, него-ли по ђекоје крштење, а ријетко кад друго што; а живити и трошити мора се, а одкуда? — кад нема посла а нема ни плате. Са оно кукавног бира, што је е јесени са преговором и инадом добивено, живи се читаво љето, а видели смо ето, како и е тијем стојимо.

Свештеника је чисто срамота видити, како иде од куће до куће и добива шамаре од своје пастве за оно, што би му се морало драге воље дати. Особито онај сир и скоруп уз Петров пост купити, чисто је понижење за свештеника да као прави просјак иде са букарицама од куће до куће и дражи свјетске псе, па шта и од тог има? Ја имам до 300 кућа села, па шта добијем? По 3 и 4 дана свргне се човјек с ногу, па тешко по 6—8 ока масла топљена и по 40—50 ока сира кисела; а одкуд ће бити, кад свијет не да, него ли по кашику двије оне јадне повлаке, која се путем трусајући испљуска. Од толико кућа, тешко три четири куће да даду по кашику чиста масла. Овај обичај купљења мрса већ су неки свештеници напустили, јер не имају зашто

одати. Оно, што је досад у обичају било, да се за молитве над љетином обршене по варићак пенице узме, и то се више не даје, и, тако рекао бих, да је по свој прилици одзвонило досадашњим наплатама у парохијама, па и нека одзвони, али је питање, како и шта ћемо узимати од сада? Треба дакле одредити стално, шта ће свештеник наплаћивати, а треба му његово осигурати, па ће онда и своје дужности тачније вршити моћи.

Од свештеника наши, доста се данас тражи, и сваки недостатак, мана, немарност, неуредне владање види се, па по ђешто и казни. А овозло као да се и не примјеђује!

За свештенике у селу и којекако; нешто од парохије, а више од своје љетине и марве заслужи, па се и опет мало њих може са својим стањем похвалити — нити се какво велико добро и напредак види на њима; али шта да рекнемо ми, који смо у вароши, који од јединог прихода из парохије морамо и себе и своје продице и кућу издржавати, па и оставити нешто за „црне дане“?

Тешко је и жалосно то. Знамо ми како нам је, а види и свијет па и признаје многи, да нам је слабо и да би нам требало помоћи.

Нама би се оном окружницом Високопреч. Конзисторије од мјесеца Јула. 1888. могло помоћи, и ми би бар у овом крају задовољни били с њом, и ако се на другом мјесту свештеници мргоде на њу; али ево муке, кад парохијани не ће ни тако. Познате су ми двије босанке општине које јаван протест против тој окружници праве, те једни веле, да не може народ по истој окружници свештенике плаћати, а и други кажу то, и противе се, што је та одредба издата без воље и питања народног — без скупштине. Нама свештеницима није до тога, ко је мјеродаван такво што као стално потврдити, пошто ми сви имамо нашу претпостављену духовну власт, и од ње тражимо помоћи, а народу не бране умјешати се у посао, који се и његове коже тиче. Давно је била јесен г. 1882. кадно су све црквене општине и свештенство наше позвани били, да даду свој глас и мишљење, како би се свештеничко стање у Босни уредити могло, па је то заћутило, јер народу као да нијесу брига попови њихови, а кад сад треба једном одредити, да знамо, шта је наше, онда се многи љуте и вичу.

Ја мислим, да би баш наше славне црквено-школске општине прве требале да се марно заузму, да се ово једном у свој ред доведе, па да и свештенство дође у бољи склад и љубав са својим парохијанима и да се једном учини једнакост у наплаћивању свештеничких побирања у свој Босни, — што би свима морало бити право. Овако једни узимају шиљез, а ми на граници тога немамо, други опет пићу и дрва, а ми ни тога немамо, трећи накнаду или награду од вис. зем. владе, а ми ни тога немамо, четврти краве и волове за опијела, а други то не смију; ја не знам, шта то све значи?, — ваљда ово није једна земља и народ, ваљда нијесу једни синови, а други пасторчад?!

Ми сви видимо, да се мања друштва и за друге у свијету уређују и стапан им се правац даје у вршењу свога посла; видимо, да трговац своје еспапу а занатлија своје рукодјелију цијену зна, за које мора му се платити, а ми свештеници баш смо у назатку остали. Нама је криво, а и опет вика на нас! Ми смо снашим народом и од њега се не отуђујемо, као што нам неки оће да кажу; но прије бих рекао да народ нама оће леђа да окрене и да нас запостави. Нека се добро размисли тај наш српски народ у Босни, јесмо ли и можемо ли ми бити криви за то, ако оћемо, и то ради нашег бољитка и ради веће и јаче љубави са нашим парохијанима, да се једном уреди наша дотација, као што је и по другим земаљама уређена? — Ми о отуђењу никакву не мислимо, ми се ником не продајемо, ми наш народ љубимо и за њега, ће се и колико се може, радимо; само би ради, да се оно што је забатаљено и што нам шкоди, исправи и у свој ред доведе, а то исто треба да је рад

и сваки брат и свјестан Србин, не саме користи ради, колико мира, љубави и реда ради.

Нама је заиста горе, него ли до сад, па се зато и жалимо и отворено велимо, да овако не би требало да остане, јер није право, као и то што није право, да мјеродавни(?) ово својим очима гледају, а не ће томе лијека и правца да даду! „Сваки је радник достојан своје плате“, вели св. писмо, па одкуд је сад то, да се свештеничко зашти и не плаћа, а да ономе, који се противи и дужан остаје чак ни суда није?! Ово није 14 вијек. Све друштвене прилике уређене су, па и свештенички сталеж не би требао да остане најстражнији.

Висока земаљска влада, наша високопречасна Конзисторија и народ наш, има ли би, и то што је могуће скорије, бриге своје и на овај предмет сврнути и пружити нам руку помоћи, како би и ми једном задовољније могли одпочети наш рад у народу и цркви.

Не може ли и нећели од тога ништа бити а оно требало би знати, можемо ли и смијемо ли предузети наплаћивање наших доходака по досадашњем „старом обичају“, па ћемо и тако чинити, но рекао бих, да нашима ни то не звони добро у ушима.

Пречасна господа и у Христу ми браћа свештеници, који су вјештији перу, нека у погледу стања свештеничког изволе и за свој крај што год рећи, и нека се одмах овоме прикључе, ако им што фали, и ако је и код њих тако?!

С кога краја ћутили буду, то сигурно тамо се најиреје свеже во за крет, па се онда опијело чита, а ти да боме, неће имати узрока ни жалити се.

Један у име свога протопонијата.

О манастиру Возуђој.

Овај манастир зове се Возућа, због тога што је саграђен у селу Возуђој; село пак прозвано је тако, што су ту некад били неки возари, који су возили јапију ријеком Кривајом. Осим тога још и ријека, која тече испод самих зидова манастирских, зове се Возућица, а и то ће ваљда бити због сеоског имена.

На оном мјесту ће је некад био огромни манастир, сада је црква, која је подигнута на

темељу старе цркве, у истом стилу и величини. Почета је оправљати се 1856. а довршена 1859., освјештана је пак 1865. на Богородичин покров од Епископа Висариона.

Градили су је људи из села: Возуће, Вуковина, Хрга, Миљевића и Свињашнице, ће је онда било око 120 кућа. Покретачи тога били су прото-а онда поп Серафим Марковић и поп Јевто Поповић, а од народа, Марко Ристанић,

Марко Стакић, Митро Пашалић и Паво Настасић. То је народ једва дочекао, и то је с таким одушевљењем радио, да причају, да ниједан светац није био, да није сво женскиње из реченије села, донијело по камен (тесани) на рамену. Казују за неку баку Илинку којој је онда било око 70 година, да је она највише камена донијела, те тијем и женскиње подстрекавала. Камен се носио из 2—3 сата хода, ће се сјеко и вадио из обала, које нијесу биле приступачне ни коњима а камо ли колима.

Да је народ био одушевљен зато, види се и отуда, што је и осим тога што су радили (иргатовали), што год се могло урадити без мајстора, још дали 100 кеса (50.000 гроша) готовије новаца, за мајсторију и друге трошкове, што нијесу могли собом урадити. Кад се узме у рачун да је то новаца дало 120 кућа сељака, без икаквог пореза, него шта је коме могло од срца поћи, види се да је то народ учинио од свега срца.

Озидан је и скубећен каменом, те онда покривен растовом даском; који је кров трајао 25 година, т. ј. до 1884., кад је опет покривен лучевом даском, (за који кров веле да море трајати 80—90 година). Од пређашње градње, само је патос црквени и прагови на вратима средње цркве заостао. Патос је био мермерни, али је при рушењу цркве већином изломљен. (Изломљен је кад је црква рушила се, те камење које је одозго падало, потрло га је; а нема трага да је од ватре страдао, као што је казано у Шематизму, за 1884-5 и 6 годину. Прагови су такођер од мермера као и патос. (У Шематизму је казано, да су и довратници од прије заостали; али то није, него је после направљено). На прагу који је изнад спољни врата, познају се линије — црте — што је сасвим прилично, да је ту био неки натпис бојом написан, који је послје киша и вријеме уништило. Другије каквије натписа, нити трагова од њих није се нашло.

Пређашњи манастир имао је многе своје ћелије, које су све биле зидане, и које су као какав град опасивале сву цркву. Највеће ћелије биле су са западне стране, под којима су били дубоки подруми. Такођер су биле ћелије и са јужне и источне стране; са сјеверне стране, која је под бријегом, судећи по зидовима нијесу биле одаје, него неки магацини. Једна капија била је у углу југоисточне стране, којом се

излазило на лијепу равницу, ће су сада људи поградили колибе, да имају ће преноћити кад цркви дођу. Друга капија била је на западној страни, који је пут одма преко Ћуприје — на ријечи Возућици — у шуму водно.

За овај манастир неморе се до сада казати кога је зидао, нити кога времена.. Само по његовим огромним зидинама, види се да је то моћна рука подизала. Ма да овдашњи свијет говори, да су га Немањићи правили; те се без икаквије доказа, а судећи по положају, и ако је вјеровати историји, неморе узети за вјероватно. А како се мени чини, то је народно предање поникло из нашије народније пјесама, које казујући славу врлије Немањића, дотакле су се у једној пјесми и манастира Возуће. А та пјесма опет чини ми се, да је из главе слављенога Филипа Вишњића пошто ју је Вук од њега преписао¹⁾. Па пошто је Вук давно ту пјесму издао и по свијету растурио, те су је имали одмах и овдашњи попови, који су први вјеровали у важност те пјесме, одашта мислим да је и народ узео у главу.

Сад поред овога имам још да изнесем народно предање, о запуштењу и разорењу овога манастира, које се макар у неколико море узети за вјероватно. Дакле то је предање ево овако:

Прије су у овом манастиру живјели многи калуђери, и имали су такођер и многе земље, од којих су се издржавали. Ту њихову земљу сачињавала су села: Возућа, Миљевићи, Вуковине и Осјечани, ће сада има близу 200 кућа.

У то вријеме био је у Гостовићу, неки Јован Клисур војвода, (свијет каже: „Клисур војвода“) који је био као неки управитељ — старјешина — над том околином, у коју је спадала сва долина ријеке Гостовића, па све до Жепча, ће су онда сами Срби били. Данас на том простору стоји 9 села, у којима до 350 кућа има. Веле, да би те војводе (мора бити да их је било и у другијем мјестима, ће је повише Срба у заједници било) морали сваке године, по једночотићи цару у Стамбол. Једанпут кад је овај војвода ишао цару, неће у путу нађе некакву дјевојку Херцеговачку, те је доведе за свога братића. Кад је позвао калуђере из Возуће, (од Гостовића до Возуће има 3—4 сата) на вјенчање те своје снахе, онда калуђери кад дођу те узму књиге

¹⁾ Као што сам то један пут говорећи о манастиру Озрену докозивао у „Босанској Вили“ за 1887. број 13. страна 199.

— веле — виде, те рекну војводи: „Немој вјенчавати те Херцеговке, јер књиге кажу, да ће наше цркве због ње много пострадавати“. Али он их не послуша, него вјенча за свога братића.¹⁾ После неког времена она роди два близнаца сина. Кад су ови подрасли били су тако претјерани и ватрени, да их је народ прозвао, једног „Жеравица“ а другог „Пламеница“. Кад они сасвим одрасту одбију се у ајдуке. У то вријеме удари „Херцег Стјепан“ с Ћесаровом војском (Под именом „Херцега Стјепана, народ овдашњи разумије, по свој прилици, принца Евгенија кога је можда неко звао и „Херцегом“, или неког војводу његовог доба. За њега кажу овако: Да га је Ћесар послао с војском на Босну, само да види, кака је сила у Турака. Те он како је унишио у Босну, нико није смио пред њега изаћи него он Босну донекле прође и оплијени, те се одма натраг врати. Тамо — вели, кад је дошао и казао како је било, Ћесар нареди, те му уста залију оловом; због тога што није шћео поручити, да дигне сву војску па да освоји Босну.) Те кад се вратио с војском натраг, онда пођу шњиме и ајдуци „Жеравица“ и „Пламеница“; кажу да је онда отишао и „Дели-Митар“ који хајдуковао између Вареша и Возуће. Идући путем из Возуће у Вареш, има крај пута једна велика буква, која се зове: „Дели-Митрова буква“. Кажу да је златнијем кашикама јео.

Ти ајдуци били су мало прије тога отели од Турака некакве товаре. У тијем товарима била је нека чоха, коју они нијесу могли собом носити, а пошто су били познати са калуђерима у Озрену, даду им ту чоху.

После тога кад се мало умирило, однесу калуђери ту чоху у Маглај, да од ње кроје себи

¹⁾ Кажу да је овај војвода саградио стару црквицу у Гостињићу. Повод томе како кажу био је овај: Једноч овај војвода, заводе многе копаче, да му кукурузе копају на Прокоп. (8. Јула) Људи реку: „Немој болан, данас је Прокоп“. Он рекне: „Нека Прокоп себи копа, а ја ћу себи“. Али тај дан удари велика поплава, те му оплави сва жита и многе зграде му однесе. Онда он за покајање тога, смисли да начини цркву, од јаније оних зграда што их је вода поразваљивала и донекле носила: зато, он оде те од цара извади ферман, да направи цркву. Али у ферману није му дато да направи цркву, како је он хтио, нити како се цркве праве; него је казано да се мора направити само од три темеља, т. ј. да сједне стране nebude затворена. Али он смисли те нађе грбаве — у врху савјене — темеље те с тим заокружи олтар, те начини од три темеља, затворену цркву. Народ говори да су досад на њој била два крова по 90 година а и ови сада трећи, покривен је 1824. године; те ако би тако било — грађена је 1644 године.

халине. Кад су тамо дошли, онда — веле — да су Турци на тој чохи познали царски мур, те одма калуђере затворили. Кад то чују калуђери у Возућој, они бринући се за њи, а бојећи се себи, пошљу неког Рајицу, који је био кнез, или као намјесник калуђерски на манастирској земљи: да разувиди шта ће бити од Озренскије калуђера. А мало прије тога догађаја кажу, да су калуђери од тога Рајице одузели једну њиву, да је они обрађују, на што је њему врло атур било. Зато он мислећи како ће се њима осветити, сад нађе zgodну прилику, да им се освети, и да их се сасвим курталише; зато кад дође из Маглаја, слаже калуђерима, рекавши им: „У ову суботу су извјешани Озренски калуђери, а у другу ће Возућки“. Кад то они чују, одмах спреме се, те обноћ побјегну. Кад су вино просули у ријеку, кажу да је три дана ријека крвава текла од вина. Кад су бјежећи по ноћи ишли, кажу да је један стари калуђер пао на неки пањ, ће је и умро; те људи послје кад су га нашли, донијели га и код цркве укопали. Кажу, да су калуђери седам дана и седам ноћи ишли, и нићи се оставили нијесу, док нијесу у Сријем дошли. Кад су веле, у Сријему чули, да их је Рајица преварио, онда су седам дана све Богу се молили и Рајицу клељали. Људи и данас показују на његову фамилију, као на одпаднике. И заиста су то вјечити сјеромаси, (кажу да пошље Рајице нико у његовој фамилији, није добро био) и најгори подлаци, те их се људи увјек чувају, да неби пред њима какву тајну говорили, јер они једва чекају да кога опањакају; зато им људи кажу: то су „Рајице“.

Народ говори и то, да је кров на цркви био ослабио, још док су калуђери били, и кажу да су спремали се да цркву покрију, ал' су се у томе времену разбјегли, а црква је остала непокривена. Кажу да су то људи казивали још и прије док се садашња црква није почела оправљати, и збиља кад су раскопали зидине прквене нађу у женској препрати једну велику камару лучеве даске, која је мало с крајева отрула а унутра је сва цијела била.

Црква дакле пошто је остала без крова, морала се итро срушити. Кажу, неки Мишо Педраг, (кога унци још живе) да је чувајући крмке видео кад се кубе црквено срушило; што нагађајући по времену у ком је он живио, било је

око 1730. до 1740. године¹.) Кад се узме у рачун, да је речени „Херцег Стјепан“, т. ј. принц Евгеније или неки од његових војсковођа, (Из историје се зна, да су Турци код Беча поражени 1683., па да су иштерани из Будима 1686., те да су отишли из Сријема 1688., па 1688. ђенерал Гвозденовић, отео је град Бербир (Градишку) у Босни; (неки кажу 1689). Па то, да је неки војвода Перчинлија 1690. одвео Фратре, са 3000 католика, од Кисељака, код села Пољане и Усина, близу Тузле. Што је на 6 сати близу Возуће. Те да је принц Евгеније, освојио и спалио Сарајево 1697 године) овуда прошао око 1690 године, те одма иза тога времена да су калуђери разбјегли се, ово море бити приближно истини; а још судећи и по томе, што натпис у Озренском манастиру свједочи, како је тај манастир — Озрен — прешао у руке поповима — после налуђера — 7205 т. ј. 1697 године. Дакле кад је у то вријеме манастир опустео, могао је за вријеме од 40—50 година трајати, док се срушио.

Имање манастирска, као што сам казао, била је земља у селима: Возућој Миљевићима, Осјечанима и Вуковицима. Прилично је, да су људи у Осјечанима и у Вуковицима рано истурчили се, те наравно да су и доходке манастиру одрекли. У Осјечанима су и сад све Турци, а у Вуковицима од скора има и Срба, пошто су Турци од куге помрли.

После калуђера манастирска земља у Возућој и Миљевићима, остала је без господара за неколико година. Кад су то Турци видели, они да би ту земљу соби присвојили, слали су на људе у тим селима разбојнике, силедије и зулумћаре, који су људима свака зла чинили; док њима већ то дојади, те неколико људи оду некаквом Сефер паши, који је сједио у Црној ријечи код Вареша, те му се потуже на зулумћаре. Он их лијепо дочека, те сажалавајући их, предложи им: нека они изјаве да су његови кмети

¹) Налазио сам на једној књижици попа Симе, о коме ћу после говорити, неколико записака, у тим годинама, како су неки људи писали (давали) за покривање цркве, неко овна, неко овцу, и т. д.

па нико неће смјети нападати их; а он им ништа узимати неће, — та фала Богу имам и свега доста, — само нек се зна да су његови, даваће му по једног овна на годину од свакога гувна. У то вријеме било је једно гувно у једне махале, ће су сви жито врли; веле да није било више него четири гувна у тим селима. То је кажу тако задуго трајало. Његови синови кажу, да су им још по товар зоби узимали од гувна. А унуци тога паше пропију се, те испродају еву своју земљу — кажу да су имали 500 гувана; њихов је био сав Бирач, а такођер и Црна ријека и још много земље; — Возућу је узео Осман паша Градашчевић из Градачца, који је већином живио у Бијелој у Посавини. Он је од тије кмета узимао петину, а такође и његови синови, док се није 1850 године третина установила. После тога давали су они третину од жита и сијена, а од воћа и поврћа нијесу ништа давали, (као што и сад једне аге и бегови не узимају од поврћа и воћа ништа, осим од шљива) док није 1871 год. Мамут бег Пашић (Градашчевић) продао ту земљу Сарајлијама, Чомари и Софтићу, за 400 кеса (т. ј. 200.000 гр. или 16.000 фор.)

Сада ове нове аге (Чомара и Софтић) узимају им третину, од свега што из земље расте, и тако су им зли, да су људи кроз ово неколико година врло осјеромашили, па ако још устраје, како је ово неколико пошљедних година, већина ће их раскућити.

Несреће овога, а и свију другије нашије манастира, канда никад неће нестати. За њи канда неважи она пословица: „Теб' ће вода, куд је текла“. Наш тежачки народ узалуд је толике године јадовао и цвилио; узалуд су остала млога згаришта и сирочад нашега народа; узалуд све то, јер је и данас патеник. Дочим они, који су од нас, и од нашије светиња поотимали непокретна имања, што који дан све боље то потврђују и тврђе повластице добивају на та отета добра. Изгледа баш као да божији гњев на нашем народу још се ублажио није.

(Свршиће се.)

Митрополит Серафим у Требињу.

Прође вијек и толико година од кад чемерно заврши свој земаљски живот потоњи Срб владика Милутиновић † 1777. у Херцеговини. Син маленог сеоца у Требињском крају, (села Мркоњића), био је тај потоњи владика, чије се кости налазе под једном простом плочом више олтара манастира Дужи; а син тако исто малог села овог Требињског краја, села Туља, бијаше први достојни владика на столици св. Саве, а то је блажено упокојни Леонтије Радуловић, иза реченог Мркоњићанина. — Но божиом вољом не би суђено да покојни Леонтије, као Митрополит, пакаже своју вољу и велику неуморност у раду и пожртвовању на срећу и бољитак српске цркве и српског рода; но оно ето уради да тај рад предузме његов друг у животу и раду, друг до сад у патњама, који је тако исто чврт у вољи, чврт у одважности, смјео стражар на бранику свега онога што је Србину Херцеговцу потребно, да не умре и не утоне у море свога пада; но да живи сјајно као син војводине светог Саве, као син српске православне цркве, као војник на чољу србирових светиња.

Достојни нашљедник блажено упокојеног Леонтија, његов друг, а син Херцеговине, наш милостиви данас Архиепископ, сиједи старина Господин Високопросвећени Серафим Перовић потежи своје старе кости по својој крсној Херцеговини, по својој милој и драгој Херцеговини да превиди и поправи што је за поправке, да утврди и понови што је за поновљења, и да сваком дарива свој Архиепископски благослов.

На том путу, ће се год виђе наш Архиепископ, дође к себи наш народ и увиђе грдну разлику између „некад и сад“ између некадашње и садашње управе са нашом црквом, са нашим свештенством и са нашим црквено-школским општинама. Могу мислити, да се свуд уздануло и души одлануло, те и рекло, „Бог да прости кад једанпут и ово дочекасмо.“ Вијек и више година тавораше се наша црква чемерно и јадно, те да не имасмо наше чврсто свештенство, које је у народу никло и са народом дијелно срећу и несрећу са крстом, сабљом и јавор гулама, можда још не би достојни били са своје горе убрати лист и уплести у вијенац на главу свога сина, свога по духу и по крви

Архиепископа, свога Митрополита Серафима Перовића.

Нећу обраћати погледе на скорашњу прошлост, јер ми то није ни намјера, но ћу одмах прећи на оно што са насловом обрекох, да вам опишем како је дочекан наш Митрополит у Требињу — у свом родном мјесту.

— Дође 28. Август 1889, као дан кад ће и овај крај виђет, дочекат свога србина Митрополита. То је заиста значајан дан у историји овог краја, пошље оног значајног дана кад је грк владика нашег срб Владикау подругљиво ставио у стање „покоја“ — у стање манастирског живота, кога је јадно и у жалости за својом србадијом скончао.

Тога дана бијаше варош оживљела, много више но обично, јер се слегао лијепи број виђених шехерлија и наше браће сељана у своме свечаном руву са сјајним токама на храбрим грудима, које су се много пута излагале „за крст часни и слободу златну“ што им јасно свједоче она сјајна одлиција. На првом је мјесту наше мило свештенство, које се овај пут не скуцава, робски не савија, но са веселим и ведрим челом са радосним срцем и са сузом радости нестрпљиво очекује час кад ће моћи приступити светој десници свога Архиепископа, са којим су многи проводили чемерне дане не давно минулог времена. Тако скупљено, пред својим народом приказиваше јасан доказ да чекају своји свог из чисте српске и синовље љубави. Све у најљепшем реду припремљено бијаше за дочек, како од стране свештенства, тако и од стране народа, наше миле и драге Србадије, и од стране српско-православне школе, којој се придружи овдашња градска учиона са својим наставницима.

Наш је стари обичај „срести“ свога милог и драгог госта, премда он није наш гост но син сваке српске општине, но члан и отац сваког нашег српско-православног дома; па баш као таковог желимо да што достојније дочекамо и подворимо, а да ли смо то учинили — срамота се сам хвалити, зато ћу ићи редом, током саме ствари. Што је било кола и коња у нашем малом, али богме, лијепом Требињу, поузимаше сретаоци, по унапријед утврђеном реду којима је на челу био врли грађанин и предсједник српско-право-

славне црквено-школске општине г. Стеван Черовић са настојатељем М. Дужи преподобним Прокопијем Јанковићем. Та красна кита сретаоца кренула се рано у јутру на границу котара уз звонење звона.

Гомила народа мушког и женског старог и младог направила је два реда с једне и друге стране улице од улаза у варош па до улаза у храм. На челу једног реда поставила се српско православна општина, а на челу друг: поглавити господин котарски предстојник, витез Рукавина, св чиновништвом и градеким заступством.

Чим се помолио Преосвећени на бријегу Јасењу, одакле се Требиње приказује као на длану, све стаде као укопано, звоно тихо брујаше наговјешћујући скори долазак.

Тачно у једанаест сати 28. августа 1889 г. прије подне, Преосвећени ступи пред свој народ, пред своје миле и драге Требињце, који су му тако исто одани као и сваки Србин православни, коме још куца српска душа. Прва ријеч, која је поздравила његов долазак, јест у име народа на улазу у Требиње; изговорена је од члана општине г. Саве Петковића, који је шћео и умно вјешто и дирљиво заузети неколико часака времена те побудити громовито: „Живио!“ на чему се Преосвећени очински и благо захвалио.

Одмах иза кратког поздрава, кренуше се школе са чирацима и барјацима уз појање „Царју небесни“, а за њима дивна слика: „наш сиједи Архиепископ“ окружен народом и чиновништвом, — Е, Бога ти и Божију ти вјеру задајем, тако диван пролаз натјера ми сузу на очи те стојаш пред црквеним вратима укочено и непомично, не скидајући очи са тако дивног призора.

Под „саволуком“, који је направљен на улазку у порту црквену, и на ком је писало „такав нам Архиепископ подобаше“, са „добро нам дошао“ — дочекало је Архиепископа свештенство читавог протопрезвитерата: Прокопије Јанковић Ристо Ковачевић, Јован Поповић, Марко Даниловић, Сава Даниловић, Марко Кисић, Васо Новаковић, Шпиро Лучић и Саво Пјешчић, са надзиратељем, обучено у свечане одежде. Чим је Преосвећени цјеливао св. крст и еванђеље, пошао је за обученим свештеницима у храм, ђе је пошље цјеливања икона и часне трапезе био поздрављен од надзиратеља протопрезвите-

рата са скодном бесједом; иза чега је Преосвећени уз пратњу народа одсео у свој стан, у коме је пошље објода и одмора све до вечери примао посјете од стране војничких и грађанских чиновника и многих грађана без разлике вјере. Прву је посјету примио од свог милог и драгог свештенства, а затим од осталих.

Тога дана у четири сата обдржавана је вечерња у очи „усјекновенија“ главе св. Јована претече и крститеља спаситељева, на којој је Преосвећени одетојао у своме лијепо искићеном столу благосиљајући свој народ, који се у великој гомили окупио, да прими од његове свете деснице освећени „хлеб“.

У вече тога дана бијаше красна свечаност. — За приуровљеним столом, трошком и трудом Српско-православног опшества бијаше лијеп број првих, чиновника, грађанских и војничких са многим првљенцима из народа. Пошље здравице у Царско здравље од стране Његовог Високог Преосвећенства, у здравље наше високе земаљске владе од стране нашег врлог старца и протопопа Херцеговачког војводе Богдана Зимоњића, који је до Требиња Преосвећеног пратио, за здравље Његовог Високог Преосвећенства од стране поглавитог господина витеза Рукавине, у славу освећене заставе којој служе храбри војници Аустро-Угарске монархије и наше домовине Босне и Херцеговине, од стране надзиратеља протопрезвитерата, на чему се захвалио господин обрштер Хорак — и пошље завршне од стране Преосвећеног народу и народа Преосвећеном, ето ти кроз варош наше младежи, да и она покаже, шта је шћела и могла да учини на уљепшање овог ријетког дочека.

Све се може кад се хоће, па и наша младеж може у данашњим приликама много, само ако хоће, и ако је има ко да поведе и то са очинским савјетом, а не тирјанском руком, као што то може да буде уз оне старе заповједајуће ријечи: „мораш“. Милом Богу хвала код наше младежи није ни нужно говорит „мораш“ — но само треба рећи: „ово је потреба“, па су сви на окупу. И ова је прилика то показала, па је и наша младеж и у овој згоди образ освјетљала.

У девет сати, т. ј. иза поменутих здравица за свечаном трпезом, зачу се брујање омиљене српске пјееме „Радо иде Србин у војнике“ из кола састављеног из више од тридесет гласова наше

миле Србадије. Кад се „бакљада“ приближила стану митрополитову који је био красно освјетљен, стала и према прозору, наста нијема тишина, коју прекину Преосвећени Митрополит ступивши на прозор свога стана. На појав његов захори се из множине народа и од стране бакљеносаца“ громогласно: „Живио!“ иза чега је један између младежи, ерпско-православних младиха, поздравео Преосвећеног са дивном бесједом, на коју је одговорио Преосвећени Митрополит „својим милим и драгим Требињцима“ са ријечима, које су гануле све присутне, без разлике вјере и закона, са ријечима, које су више пута прекидате усклицима, са ријечима, које су опомињале, на унапређење на слогу, на рад на Богоугодан и миран живот, те и на вјерност и оданост нашем узвишеном владару Ф. Ј. I., иза чега се отпјевала тихо и складно народна химна: Боже живи, чувај Боже“. У овом тренутку у разним бојама отпоче ватромет, који је развеселио публику неколико тренутака.

Иза поново изговорених неколико ријечи од стране митрополита, захорило се громко: „Живио!“ и бакљада је кренула кроз град у лијепом реду цјевајући омиљену пјесму: „Онамо! онамо! за брда она“; а гости за постављену трпезу, коју су оставили на сат пред поноћ, прекинувши срдачан разговор.

Сјутра 29. Августа у 9 сати отпочела је божествена летургија на којој је чинодјејствовао Високопреосвећени, уз шесторицу свештеника са својим ђаконом г. Поповићем. Иза Еванђеља старац је ступио пред народ и у дивном говору поучио своје миле и драге Србе, као свој своје, што може поучити, пожеливши им оно што себи и својима може пожелити, а томе смо се ми и надали од свога доброга пастира, који душу и живот свој полаже за овце, за своју цркву за свој народ, за његово црквено-школско и општинека права. Иза Божествене летургије сваки се гурао да довати до скута његова, да цјелива његову свету десницу. Гледајући пред црквом тај приказ сјетих се оних ријечи нашег славног пјесника. Скупио се силан народ око старца смиренога . . . На њему је рухо сјајно брада му је сједа свилена, а то лице бјело мирно, по њему се благодат слива. У руди му члени значе . . . са којим је сине Божији скупио човјечанство . . . а народ се гура

да цјелује крета света . . . па да живи кроз вјекове . . .“

Кад се народ изређао, приступајући пред смирено лице свога духовног оца, што је трајало врло дуго (а тај дивни приказ и сликан је, да остане пред очима дуго и дуго, као што ће остати у души свакога од нас који се ту догодио), кренуо се Преосвећени у потпуном „орнату“ за школском дјецом и обученим свјештенством у свој стан у коме је читав дан провео одмарајући се и са својим свештенством разговарајући се о свему на корист и потребу њихову.

У сриједу 30. августа походио је све уредне и угледне личности, које су га походиле приликом његовог доласка, а у четвртак сјутри дан бавио се у манастиру Дужима, гдје је своје прво образовање отпочео као „ђак Саво“ у манастиру. Дочеки иза дочека, весеља иза весеља свукуд и на сваком мјесту бијаху гђе се год појавио; а тако је било и овога дана. — Код развалина старог манастира Тврдоша дочек је био од лијепог броја сељана на коњма који га допратише до у манастир, у коме је пробавио до пред саму ноћ прегледајући манастир, његове зграде, имање и све што се тицало управе. И ја, као очевидац, могу се само о дочеку и о раду управе у опште, изразити повољно, јер се није могло примјетити ништа што није било на задовољство Преосвећеног митрополита, те је зато и био онако диван, весео и срдачан растајак, са народом и управом кад се Преосвећени кренуо пут Требиња праћен такође од множине народа.

Ту вече т. ј. у четвртак приређено је сјело, онако под ерпску и старинску, на коме се приказао комад: „крет и круна“, пјевало, па и уз гусле, до неко доба ноћи. Овај комад у дочеку Преосвећеног, такође испео је на опће задовољство. У петак и суботу до вечерње, провео је Преосвећени походећи своју родбину и у извршивању службених послова, међу које треба поменут:

1. Свештеничку сједницу, којој је сам он председавао; и

2. Сједницу ерпско-православног опћества, којој је такође председавао сам Митрополит.

Кад би све описивао, шта се на истима радило и претресало, отишло би на дуго и на широко; зато ћу само рећи да је испало обоје како се само међу Србима данас може желити

и тражити, јер је све било сложено и договорно, све братски и узајамно — све мило и лијепо.

У Неђељу 3. Септембра такође Преосвећени је служио због годишњег парастоса упокојене Видосаве Черовиће супруге г. Стевана Черовића председника српско-православног опћества. На парастосу изговорио је угодно слово надзиратељ протопрезвитерата са благословом Пресвећеног, иза кога се лијепим редом кренуло до на гроб покојнице, на који је преосвећени положио вијенац, као честитој српкињи, као приложници наше цркве, као утемељитељици фонда наше српско-православне основне школе у Требињу.

— Управо рећи, за сво вријеме свога бављења, В. П. у Требињу могао је употребити само понеђељак на одмор; али шта ћеш ето ти силесија наших српкиња и српкињица, да и оне у свом свечаном руву приступе руци свога оца: но баш кад је тако било, ја велим: па и нека је, ни то се у Требињу није одавно доживило, а у будуће шта нам Бог да.

У времену свога бављења преосвећени је походио овдашње школе — са учитељима и ђецом разговарао опомињући их на послушност и на учење, те их и обдарио. Могу се господа наставници само похвалити и овом приликом, као што су за похвале и приликом дочека.

— И ако се каже: „у град кад хоћеш, а из града кад те пусте“, ево дође дан растанка са Преосвећеним, а то је уторак 5. Септембра.

— Дан је био врло мутан, али је опет чиновништва и грађанства било баш доста, са којима се срдечно растао изљубио и опростио. Први је растанак био код манастира Тврдоша на $\frac{1}{2}$ сата од Требиња, а одатле коњма на леђа, па низ Требишњицу пут поља Попова и старог манастира Завале, кренусмо, па шта јаки Бог да. Грми, сијева али — ко је за пута ваља ићи, јер давно су рекли „ко одгађа не погађа“, премда се у овом случају могло одгодити, јер се мени чинише, таман сјели да се мало разговоримо, а оно: путуј! Е, са срећом: ево пу тујемо.

Овђен би сад требао да хвалим појединце који су да рекнем понајвише радили да дочек испадне што сјајније, али почем никако не могу из моје биљешке извадити оцјене као професор ђацима, јер овђе не бјеше професора ни ђака но све браћа така једнака; свако се натјецао ко ће што боље и више урадит. Но и то што није

јуначки са својим се хвалит, опет морам преко тог, да речем правила, прекрочит и речи браћи Требињцима: Бог вас поживио, тако вриједне и сложне, а Бог и душа то вам свако види и видиће ко год дође међу вас и буде имао посла са вама.

Сад би требало да се потпишем па да, што но ријеч, прекинем, али почем ми се би жао одмах растати са митрополитом, то барем да га и овако пратим. — Елем на посао!

Пошље неколико сати јахања, ето нас у село Луг; народ дочекан и гостољубив, а свештеничка кућа отворена, те ту да Бог поможе и одмора и пића и сваке ђаконије. Док се бављасмо у кући попреста киша, а кад на пут, ето ти кише у пут. „Е, Бога ми, ви ћете се данас напатити — рекох ја; а шта су ове патње према патњама, које се могу подносити у животу, па опет човјек остане жив?“ „Овуда је више пута као наш Ахипастир путовао пјешке са штапом у руци и са једним калуђером наш потоњи владика, обилазећи своју паству“ — рече ми Преосвећени. Рјешивши се његових мука и патња, сјетивши се шта је претрпио за свој народ обрнух разговор на друго, па Бог и душа често на шалу; те у томе пролазасмо и чинише се брже но иначе покрај многих села. Кад смо били покрај села Туља, рећи ће старац: „Оно вам је ђецо кућа нашег доброг Леонтија; а тамо мало преко брда, ту вам је село Мркоњић, родно мјесто задњег Срб владике Милутиновића“. Ми само на те ријечи оборисмо главе, те се замислисмо, а киша стаде јаче пљуштити, као да нам шћадјаше рећи: мало брже коракнимо јер је од Требиња до Завале 10 сати, а ми смо тек на по пута.

Од сеља Туља почиње право Попово поље, а доглен је чувена Шума Требињска, у којој роди добра дувана. Прешавши Требишњицу на лијеву банду окренусмо низ само поље, које се протезе као длан без и једног крша, дрбуна или ти најмањег дрвета. Као год што сад изгледа „као да је вила чилим разастрла“ изаткан од „сијерка“ и кукуруза, без икаква другог жита, тако исто у зиму то поље изгледа као повеће језеро, јер бива све под водом.

Како су око Попова поља по подножју брда раштркана све сама српско-православна села, а у сваком опет по српска црквица и то све у шумици на малим брдашцима, то све

чујасмо брујање звона, јер таман једно престало а друго већ предузело. Да је Бог дао лијеп дан како би дивно било виђет вриједну Србадију по пољу као пчелице по цвијећу; но фала Богу, мјесто тога, ми угледасмо по околним брдима снијег.

На десетак минути угледасмо манастир — а и они нас угледаше, те и поздравише звонешем звона и пуцањем из „малих топчића“ — те се разлијегаше од брда до брда. — Причекани и угошћени, како ту вече, тако и сјутри дан бијасмо како је само могло бити, а то све служи на част господину игуману Христифору. — Манастир је доста стар, али вриједне ручице и мудро настојање око њега и његовог имања чини га напредним те оне старе зграде нијесу не угодне не само за виђет но и за живљет. Сама црква под пећину је унешена, те јој се само једна страна види, изнутра лијепо украшена и уређена, те је милина у њој служити; зато сам баш желио да се том приликом и служи. Но то би и без моје жеље, јер Високо преосвећени прегледавши манастир обрну се и игуману рече: „хвала синко на труду и раду око манастира, а сјутра ћемо ако Бог да служити и Богу се помолити за срећу и живот братије, титора и приложника ове свете обитељи и читавог српског рода“. — И ако је био сјутра радни дан опет бијаше лијеп број народа на служби — а што не бјеше више томе се не треба чудити, јер у овом добу ако не унесеш у суво који залогач, онда ће се гледат куд сунце излази.

У четвртак 7. Септембра рано се кренусмо опростивши се са манастиром Завалом, који баш заслужује то име, јер је баш заваљен у једној страни под пећину. Јутарње сунце лијепо нас праћаше по сред поља Попова кога пребродисмо за 1 1/2 сат и примисмо се пута за у Љубиње. Вриједни г- игуман, као на граници манастирске парокије, бијаше на зеленом столу, кога је природа прострла, поставио лијепа овнујскога меса са чутуром првенике вина, те ја за часак заборавих оне бабине ријечи: „она око четвртка, оба остала мртва, а и понећељак грдније рана допао“ — те се прифатих. Како је било лијепо виђет сиједог старца међу својом ђецом, међу својим народом, који се бијаше слегао из села да га причека и угости.

Оставивши Попово поље здрави и весели Преосвећени напријед на претицу Ђогату, а ми у пратњи, упутисмо се уз брда и долине пробијеним и уским путем, пут Љубиња.

— Љубиње је одређено за бављење у петак и суботу до подне а затим пут Стоца. Но ми ћемо заједно до Љубиња, а одатлен: „збогом остај!“

— Кад се оборило низ, шумицом обрасла, брдашца и управо рећи нестрпеливо чекали да угледамо Љубиње — чу се јак топот и пјеванија, а кад тамо, за часак, лијеп одред господе љубињана на коњима долазе у сусрет своме Архипастиру. Међу сретаоцима паде у очи господин градоначелник љубињски, наш брат и мухамеданац, као и г. котарски предстојник. Да помињем овђе браћу свештенике и угледне љубињане није ни нужа, јер се и према томе зна да су раденици и покретачи таког лијепог сусрета.

Како дочек тако и сусрет бијаше према броју народа у најљепшем реду. Особито се допало: дочек под славолуком од стране народа и пред црквом од стране свештенства. Говор једног младића испред народа и пречасног господина Саве Симић надзиратеља били су дирљиви, на чему се Преосвећени срдечно захвалио и у цркву ступио и Богу се помолио. На вечер тога дана: угодно приређена вечера, као и освјетљење цркве испало је на опће допадање, те смо се рахат и весели разишли на ноћиште у гостољубивих Срба Љубињана. Сјутри дан на малу Госпојину, божествена литургија и литија обдржана је у своје вријеме а иза тога враћене су визите свима.

Браћа Љубињани, не само они који су имали своја крена имена, на дан мале Госпоине но, и на дан Јоакима и Ане, хитили су да што боље и угодније дочекају и угосте свога Архипастира.

Е, браћо моја, овђен је не само уљудно но и право поменути гостољубље наше браће мухамеданаца у Љубињу. Сви првљенци у мјесту вјере мухамедове први похиташе и нашем Архипастиру као своме домородцу изјавише: „добро дошао!; а ти си што и ми, јер си син овије кршева, те смо сви заједно ће се ради

на срећи, бољитку нашега народа.“ Ове ријечи наше браће мухамеданаца у Љубињу не требају многог тумачења.

Почем је дан растанка ту т. ј. у суботу 9. Септембра, кад се морам за часак одвојити

тјелесно од свог, то нек ми се не замјери што тако мора бити, да се и са овим писањем ево растајем; па и желим са вама г. уреднице до скоро виђење.

С. Л. П.

Кратки животопис свете првомученице и равноапостолне Текле*).

Света Текла била је шћерка чувених и богатих родитеља, а родила се у Иконији (у Сирији) данашњој Малој Азији 24 године по Р. Х. У осамнајестој години својој она се уда за једнога на гласу младића по имену Тамира. Једном слушајући под прозором Онисифорове куће говор апостола Павла и Варнаве о дјеству и уздржавању (цјеломудрости) тако је дубоко гане у срце проповијед Павлова, да је одмах одлучила се оставити пређашње своје живљење и поступање, те да пође новим путем. Одана и наклоњена к љубави вјечноме жениху — Исусу Христу, није могла више имати никакове љубави земаљском жениху (своме мужу). Какву је могао имати с њоме заједницу незнабожац Тамир, који је сасвим припадао другоме свијету, — свијету који је ради Текле изгубљен у својој примамљивости и љепоти? Текла је осјећала да се је отуђила од својих родитеља и све своје родбине. — Огањ и мач (духовни) донешен Христовом науком на земљу постала је преграда између Текле и незнабожачког свијета.

У души Теклиној извршила се је необична промјена, неостављајући ради себе ништа не објашњено и нерјешено. Сав успјех родитељски и њене родбине савјетовања, сви начини да је принуде и да је поврате на стари пут, бијаху узалудни и ништавни за Теклино срце. Мати се њена усиљавала да удаљи своју шћер, да не слуша проповиједи Павлове, а међутим узалудно је и њен муж старао се чинити јој све по вољи. Но она му је увијек говорила: „Мени је жених Исус Христос мој Спаситељ“.

Нико је није могао уздржати да несљедује стопама свога учитеља, Апостола Павла. Њен даровити и просвијетлени ум нашао је у бесједама апостолским храну и живот, што то није била у стању учинити никаква грчка мудрост. Муж

свете Текле, Тамир, видећи да су сва његова савјетовања и одвраћања залудна, похита кнезу (владаоцу — управитељу оне области), да опадне апостола Павла, као да је он својим врачањем одвратио његову жену да се не поклања незнабожачким боговима, и подговорио је да се одрече брачног с њиме жића. Кнез одмах наложи да апостола Павла затворе у тавницу; али света Текла и тамо је ишла к апостола, да чује његове проповиједи; а мати и муж јој једва су је извукли из тавнице. Најпошље буде заповјеђено да апостола доведу пред суд; па и свету Теклу тамо позову.

Кнез је упита: „Зашто се ти непоклањаш својим боговима, и одвраћаш се од свога мужа“? А света Текла, као јагње гледала је само на св. апостола Павла, па није ништа одговарала. А њена мајка изгубивши стрпљење и природну љубав спрам своје шћери, пријечала је као љута лавица на своју шћер па рекла књазу: „спали ту опаку робињу, сад она није већ моја шћер, — спалите је на срамоту другим“, а Тамир повиче: нек се погуби и Павао, као врач, варалица и саблазник.

Али кнез заповједи да апостола Павла одмах проћерају батинама из града. А свету Теклу нареди да је метну на велике муке, па је предаду да се спали, али као што каже старо предање, да јој пламен није нахудио нимало, јер је хладан вјетар разхлађивао, а опет још падне јака киша, те га сасвим угаси. Видећи кнез чудно избављење њено од ватре, заповједи да се пусти на слободу, а света Текла обузета мислима о вјечном животу, и претрпивши мучење, пође из свога града за великим учитељем апостолом Павлом, који је био проћерат одатлен, некуд даље. Дуго је затим Тамир тражио свуда, али она се одлучно одрече брачно везе с њиме, па

*) Дан светковања 24 Септембра сваке године.

ма и ским другим било. Удаљивши се у Антијохију, света Текла одбије тамо новог просца. Овђен је окриве, и за вјеру Христову баце је пред дивљу звјерад да је поједу. Нестрпљиво што се неможе ни схватити ни помислити, света Текла очекивала је тај час, када ће јој зуби и панце звјерске, (што причињава ужас к срцу гледаоца) отворити души врата у стан небеснога њеног жениха — Исуса Христа. Али крволочна звјерка, коју нијесу никаква подбадања мучитеља могла навратити да скоче на свету мученицу Христову, него легну пред њезине ноге, те јој понизно стану лизати руке. Затим буде бачена у пећину, која је пуна била отровних змија; али змије поцркају, нимало ненаудивши јој. Најпотље, свету Теклу привежу за дивљег бика да је растргне, али он само раскине конопе и свезе с којим је она била привезана. Уморивши се безуспјешним усиљавањем, мучитељи је пусте. Добивши слободу света Текла наново пође за светим Павлом, па по његовој нареби одути се у Селевкију главни град Исаврије, гдје је проповједала еванђеље незнабожцима, те зато што је многе премамила и обратила ка Христу, назову је равноапостолном. Из Селевкије света Текла удаљи се у пустињу па тамо остале дане своје проведе у посту и молитви, те премине у дубокој старости, у деветдесетој години, у 114 ој години по рођ. Хр. Моћи (тјело) свете равноапостолне Текле буду нађене, до неколико година после њезине смрти, те и сад почивају у мушком манастиру на име св. првомученице Текле, који је далеко од Дамаска 5. сати, у старој Селевкији (садашња Мамула). „Под страшно надкученом сусједном гредом — стијеном, (пише Бејрутски митрополит Гаврил) налазе се двије цркве: једна у име Крститеља Господњег Јована, а друга у име св. Првомученице Текле, те туде и почивају њене свете моћи! Не само хришћани, него чак и мусломани имају велику вјеру к моћима равноапостолне, па често добивају исцјелења.“ Знаменито је још и то (тај исти митрополит Гавр. пише), „да у оној гори ће се је сакривала равноапостолна Текла од поћере и куда је бјегала од гонитеља, од распуштене косе првомученице остали су све досле очевидни знаци по литицама те горе, а из текућег поточића међу стјенама, који је испрошен њеним молитвама, вјерни захваћају воду да би се исцјелили од своје немоћи“.

Чест (дио) од св. моћи првомуч. Текле, а именито: њена десна рука донешена буде у Србију из Антиохије, првим Српским Архијепископом св. Савом 1233. год. а пошље Патријарх Српски Арсеније IV. Јовановић покљонио је у саборну (садашњу стару св. Аранђелску) цркву града Сарајева, у Босни у 1830 ој год. Ево препис са патријаршеске повеље (писма).

„Честне (поштоване) и свете моћи ове: десна рука св. Првомученице и равноапостолне Текле, би дарована на поклон светој новосазиданој цркви Сарајевској, у име светих небесних сила Архистратига, од мене смиреног Арсенија IV. Архијепископа Пећкога, и Патријарха Српскога, у љето господње 1730. мјесеца Априла 27. дана. Те подписујем својеручно, и својим печатом потврђујем ради бољег увјерења“.

Арсенији Српски (М. П.) „Властију“.

Православна црква почела је славити првомученицу још од првих вијекова хришћанства. Василије епископ Селевкиски написао је о животу и чудесима њеним. Св. Јован Златоуст, св. Григорије Богослов, св. Атанасије велики, св. Григорије Ниски, св. Амвросије Медијолански, св. Епифаније Кипарски, и преподобни Исидор Пелузијот славе и благодаре Бога за то, што је Он подигао цркви такав високи и прекрасни примјер хришћанских врлина, као што их је имала св. Текла. Св. Григорије Богослов у једној својој проповједи вели: „Ко је избавио Теклу из средине огња? ко је свезао неукрочену (опаку) снагу крволочнијех звјеради? Како је велико чудо! Њена дјевствена чистота (уздржљиво ст) умирило је звјерку, те нијесу се усудили да својим зубима оскврне (окаљају) чисто њено дјевојачко тјело“.

Прослављајућ и првомученицу црква поје: „Бесје дом павловом научиласи се, Богоневјестна Текло, а у вјери утврдиласи се од Петра, Богомпозвана првомученице: појавила си се првострадалница међу женама, изашла си на пламен (ватру), као на мјесто ће љубко цвијеће цвате, звјерови и јунци убојашесе тебе, јер си се наоружала крстом, „Дјевојачком добротом просинула си, и мученичким вјенцом украсила си себе“.

Овај је животопис издан је у корнест Сарајевске саборне нове цркве, која је скоро саграђена, али нејимајући нуждних црквених

ствари (сасуда) и одежа (хаљина), те због тога је српска православна Сарајевска општина и послала у Русију ради добровољних прилога за грађење св. цркава, и за корист мушких и женских школа, Архимандрита (посље бившег Дабро Босан. Митроп.) Саву Косановића, којем су и повјерили св. моћи првомученице Текле.

Године 1872/3. пошаље Сарајевска срп. прав. општина Архимандрита Саву Косано-

вића у Русију да за помоћ нове Сарајевске правосл. цркве купи добровољне прилоге од правос. браће Руса, давши му да понесе са собом и свете моћи (десну руку) свете Текле. Архим. Сава изда на руском језику житије свете Текле, да би свакоме дариватељу и приложнику дао као за спомен по једну такову књижицу, са које сам ја ево и превео овај животопис св. Текле.

Преводилац

Р. Ј. Чајкановић.

Допис.

Годишњи парастос блаженопочившем херцеговачком Митрополиту Леонтију.

Врло би ме обвезало уредништво овог нашег љубљеног листа, кад би овим ретцима уступило мјеста.

Дан за даном пролази, еде ево и година од како се незаборављени и непрежаљени наш Архипастир Леонтије преселио са овог варљивог свијета, са земље на небо, из кратко-временог у вјечни живот. Дан 12. октобра прошле године забиљежиће наша српска црквена историја црним словима као злокобни дан, када нам је Србин Архипастир уцвјеливши своју паству испустио своју родољубиву српску душу и отишао Богу на истину, да му се моли за мукотрпно раскомадамо Српство, да га опет огрије оно сунце, које га у вријеме Душаново гријаше, па да тако у једном колу опасно слогом и љубављу у истинитој св. православној вјери слави Бога, Творца свога. — Смрћу блаженопокојног Митрополита Леонтија задесио је тешки удар Србе Херцеговце. У њему је изгубила наша црква врсног Архиепископа; изгубила је Херцеговина опште љубљеног Митрополита свога; изгубило је наше свештенство милог и узоритог Архипастира; изгубила је српска школа великог добротвора; изгубили смо ми Мостарци ваздашњег пријатеља, и Српство је у њему изгубило жарког родољуба. Да тешког, да големога губитка! Он је цијелога вијека својим животом свакоме Србину служио за углед, као свештеник и слуга божијег олтара, служио је вазда на част и корист цркве; просвјету је као ико љубио; за времена у нашој отаџбини и ван ње свагда се о добру, користи и напретку цркве и народа неуморно трудио не жалећи за одбрану вјере и народа ни самога

живота. О његовом раду и понашању у митрополитском достојанству није моје као свјетовњака да говорим, остављам да о томе рекну они који су мјеродавни о томе пресудити. Али ћу ипак смјело рећи, да је и као Архиепископ служио вјерно и поштено и као добри пастир није жалио ни душу своју за стадо положити. Имао је лијепе назоре, добре жеље и племените намјере али жали боже све то за мало бијаше и све с њиме у гроб леже. Но смрт његова ево и након године није могла тако лако избрисати у нашем народу оне симпатичне осјећаје и ону неограничену љубав, којом га је народ за живота обасипао и обдаривао. А колико га се наш народ још данас сјећа, види се из огромног броја народа којим је посјећен годишњи парастос 15. о. мј. а за покој племените Леонтијеве душе. Народа се бијаше толико слегло да нова саборна црква бијаше дупком пуна. У цркви бијаху заступљене и војне и грађанске власти. Након јутрење, пошто је госп. Митрополит Серафим са мјесним свештенством и својим ђаконом свечано одслужио божествену литургију, тужни гласови црквених звона огласише почетак парастоса. Свак је у руци држао запаљену свијећу молећи се побожно и смјерно вишњем Творцу, и упирући тужне погледе на гроб покојног Митрополита, е би реко, да се сваком туга на срце савила. Наше врло српско пјевачко друштво „Гусле“ хармоничним појањем одговарало је како при литургији тако и при парастосу. Особито при парастосу умилно појање потресаше дубоко срце сваког присутног Србина. На парастосу пошаље јеванђеља изговорио је бесједу пречасни

парох Алекса Чокорило. На бесједи имали би му примјетити, јер је у истој требало оцртати живот и рад покојников са живљим ријечима и пунијим изразима, који пристоје овоме добром и лијепоме гласу, што га је покојни Митрополит оставио за собом у цркви православној и народу српскоме. Осим тога говор нешто са муклог гласа, а нешто са рђаве гестикације није учинио никаква утиска на слушаоце. Пошље говора срп. пјев. друштво отпјевало „вјечнаја памјат“, што је опет све присутне дубоко гануло, а затим тужном и дирљивом мелодијом отпјева ову опроштајну пресму:

Ах, како нам овај

Горки часак стеже груд!

Ах, како нам ова

Задња пјесма сапе уд!

Сузне су нам наше очи,

Срца пуна туге!

Сталне среће нема,

На овоме јадном свијету.

Мирно спавај,

У гробу тихо почивај.

* * *

Истина је горка

Да је живот само сан.

Све изчезнут мора,

Кано пјена водена.

Надежда нам свијетли,

Нашег жића тавне путе,

Надежда на покој

Кад нас ладни у гроб спусте.

Сад Бог е' тобом,

Јер и ми ћемо за тобом.

Пошље опроштајне пјесме, којом се парастос заврши из стотине људских срца жалосни су се уздихаји отимали и гласови чули: „Вјечна ти памјат, добротворе, утјехо, заштито и добри владику!“ А слава ти имену и лијепом спомену, који си за вазда међу нама оставио!

Из ријетке љубави и поштовања према своме брату, другу и састрадалнику истога дана давао је господин Митрополит ручак на коме је било заступљено: свештенство, српско учитељство, срп. прав. општина и српско пјев. друштво. Поред ових на ручку је присуствовао и пресједник српске општине требињске г. Черо. За ручком пало је више здравица за успомену и блажени покој Леонтијеве душе,

пошље којих се сваки пут отпјевало вјечнаја памјат. — Овако вам ми скромно и тихо али и достојно проведосмо годишњу успомену смрти нашег врлог покој. Архипастира Леонтија. — Из свега овога види се какву љубав код свога народа може да стече прави Архипастир као што је био покој. Леонтије. А та љубав народна, која ће се с кољена на кољено у аманет предавати више му данас мртвоме вриједи него и најљепши и најдуготрајнији споменик, што би га њему на овоме свијету могли подигнути.

И ја пишући ове ретке из чисте жарке љубави и поштовања према блажено-покојном митрополиту Леонтију, немогу а да му при завршетку неувикнем ријечима неумрлог ловћенског генија владике Петра II.

„Благо томе ко до вијек живи

Имао се рашта и родити“.

Мостар 16. октобра 1889.

К. Мостарац.

Допис.

На многим се мјестим од скоро почеше подизати цркве, гдје, да се извршује божествена литургија, гдје, да се даје пастви духовна рана и духовно пиће; тако и прије неког времена сложише се вриједни Срби у Калиновику и здоговорише се, да подигну српску цркву, да се и код њих разлијеже црквено звоно; да се и њина дјеца моле у својој цркви своме ђеди светитељу Сави. У томе им притече у помоћ Висока Земаљска влада, која истијем пружи помоћ од 1000 форинта, те се скоро и доврши иста српска црква у Калиновику.

Црква је средње величине, а врло лијеп план има. Налази се на једном брежуљку, а околно ње, на дуго и широко, пружице се српске куће и домови.

Калиновик је испостава котара фочанског. Од Фоче је далеко 8. сати, на западној страни. У Калиновику се налази комунална школа. Српске нема. Толико о Калиновику. Но, сад да Вам јавим, каква је била свечаност: Цркву је осветио Високопреосвештени Господин Серафим Перовић, у неђељу — на Покров т. ј. 1. Октомбра. Народа је било са више страна, а највише је било Фочана, којима нека је хвала, који нису пожалили труда те су помогли цркви са прилозима. Живили! Фочана је било око 100 душа. Више од 80 зоњаника. Гости су

били смјештени по ондашњим кућама у Калиновику. Митрополитов стан био је у школи.

У очи покрова зазвони звоно на вечерњу, и радосна Србадија похита у цркву, да први пут ступи у ново сазидани храм, који је посвећен св. Петру и Павлу.

Вечерњу је одслужило неколико свештеника у присуству митрополита и његова ђакона. Сву ноћ није се прекидала српска пјесма и коло.

Сјутра дан кад освану, зазвони звоно и сваки похита у цркву. При свршетку јутрење дође и митрополит Серафим у цркву, да је освешта. Кад је почела литија, почели су гривати топови са високог града, чиј се глас разлијегаше на далеко који од силног тутња, потресиваху ондашње дијелове земље.

На литургији је говорио опширну и красну бесједу вриједни свештеник Ристо Павловић, парох Калиновички. По свршетку службе, освешта се водица и би свршетак служби. Пошто се Србадија поткријепи јелом и пићем, почеше се разлијегати српске пјесме на стотине грла, и трести се кола српских момака и младије дјевојака. У један сахат по подне био је припремљен ручак у школској соби, који је припремила ондашња општина. Усрдна им хвала на лијепом дочеку. Живили! . . .

За ручком је било гостију око 50 лица, то: митрополит, свештенство, изасланик Земаљске Владе Г. Савић, кот. престојник из Фоче Госп. Мирон Зарзицки неколико браће мухамеданаца и други.

За ручком је било много здравица. Најприје је говорио Господин митрополит и још неки други. Још вам имам јавити, да је и мени у дио пало, да и ја говорим здравицу у име српско-прав. свештенства, ове кршне земље, коју вам ево од ријечи до ријечи исписах:

Високопоштовани Зборе!

Усуђујем се између вас подићи и напити здравицу у име свега пречасног свештенства ове кршне и соколовске Ерцег земље. Мален сам према вама, па вам можда не ћу моћи као што треба одговорити, али како је да је, опростите — наш је! Свештенство, то је углед наш, то је наше свјетило, које нас изводи из таме у виђело. Но можда ће ко рећи у себи: „ушутисе, ђе си нек си, не дижи се! Та свештенство је старо, та они су прости, та они не знају осим паки и паки!“ — Да, тако је, као што кажеш.

Но само ћу те молити, да ми кажеш, кад си боље искусан и научен, као што се држиш: Та, ко нам сачува нашу вјеру, нашу народност, наше све и свја старо? Нико други, него они прости са науком, али умудрени светим духом свештеници, који са крстом и путиром, кријепише и научише наше грађедове, те нам оста и до данас, наша вјера, наше име, наша народност и наш језик.

Истина не треба викати на науку, јер са њом се постиже много нешта; али не треба викати на старе свештенике, него ја — а мислим и други, који су ме разумјели, да ће, чим се спомене свештеник, одмах се подићи и с' капом у руци захвалити им за њин труд.

Истина, сад имамо и нешто искуснијех свештенства, а ако Бог да, биће их и више, а што се тиче њих имамо највише захвалити Његовом Величан. Фрањи Јосифу I., Високој земаљ. Влади и осталим достојанственицима, који нам потпомажу просвјету. Но још имам захвалити и вама Високопреосвештени премилоствиви архипастиру, Срб-Ерцеговче Серафиме с' вијечима:

„Здрав да си ми Ерцеговче,
Митроносна главо,
Здрав нам буди Серафиме,
Наша дична славо.
Ти нам узор свагда б'јеше
Од рођења свога,
За народност ти претрпи
Насиља премнога.
Али Господ промисао
Своме роду даје,
Особито таквом роду,
Који скупо стаје.
Те и тебе Господ благи,
Биједи избави,
Постави те на престоле,
Својој вјечној слави!
А тај престо — јесте онај
Светитеља Саве,
Нашег милог старатеља,
Наше српске славе.
Ми се с' тобом радујемо,
Србе Ерцеговче,
Тебе Србин прави воли,
Наш премили оче.
Рад' и сада о напретку
Твоијех синова,

Жеља ће се испунити —
 Наших праједова . . .
 Сад ти опет Србин кличе, —
 Јер си нама мио,
 Бог ти дао изобиља
 Србине живио“! . . . .

Те сад и дуго живио нам поглавица цркве
 наше Серафим, живило свештенство!

По свршетку здравнице почели смо пјевати:
 „Боже живи“. Тада закруваше опет топови
 са града. Послије кратке почивке, почнем ја
 пјевати: „Бранково коло“ на што ми сви
 присутни помогоше, те чим се сврши, други

почеше многа ја љета! — Послије ручка смо
 се разишли. — Митрополита су дочекали на
 Обљу (кот. Невесиње) до 40 коњаника све са-
 мије загорана, а међу њима је било и неколико
 Срба мухамеданаца. На сусрету га је поздравио
 управитељ испоставе. Г. Ворочаћ. До улога, ишао
 му је у сусрет загорски парох и три општинара.
 — То ти шаљем Срб-свештениче, да би уврстио
 — ако није згорег у „Источник“.

Фоча, Октобар 1889

Марко С. Поповић,
 учитељ.

Надгробна ријеч.

На погребу Срб-Ерцеговца Василије Кочевића протојереа

Тужни зборе!

„Ко умире на ново се рађа“
 Срп. нар. посл.

Лијепе су ове ријечи, значајне су ове
 ријечи, које су наши стари, још од давнина
 пеказали. Пеказали су их за оне, који на земљи
 овде, са свог живота, право и поштено живот
 свој проводе, чувајући своју праотаческу вјеру
 и лијепу своју српску народност. Јер вјера и
 народност — особито у нас Срба, то је спојено
 т. ј. не раздијељено. То је још свети Саво Не-
 манић спојио, те је ето до данас остало; на ком
 толико силније, тешкије и тиранскије петвјеко-
 није мука. — А ко то сачува?

Нико други до свештеник са часним крстом
 и путиром, а такође и наши стари, који ције-
 њаху своје лијепе српске обичаје и то при
 крсним славама и другим светковинама. Одржа
 нам вјеру и народност слијепец, са српским
 гуслама, са српском пјесмом, који путујући, од
 цркве до цркве, од куће до куће и од мјеста
 до мјеста, опјеваше српске јунаке, да се и други
 угледају.

Као што рекох свештеник са крстом и пу-
 тиром одржа нам вјеру и народност. Но можда
 ће ко од Вас примјетити и рећи: па како су
 то стари свештеници одржали, кад они нису
 били толико са науком способни?!

Јест, да, тако је Србине брате! Они су
 боме били, паметни и препаметни. Они су ције-
 нили своју вјеру, своју народност, своје име

и свој језик. При највећим тешкоћама, они су
 вршили своје дужности. Колико их је при гру-
 вању топова и пуцњави пушака, са крстом у
 руци храбрило свој народ — своју милу паству.
 Заиста много и премного! . . . . Колико их је
 посјечено и на колац натачено? А све због вјере
 због народности? . . . .

А ми данас шта радимо?

Не љубимо један другога, не поштујемо
 цркве, не уважавамо школе, свађамо се, мрзимо
 се, пљујемо један на другог, вичемо ти си таки
 ти си ваки и што ти још не знам! — Прођимо
 се, јер знајмо да ће мо сви овако, као наш ду-
 ховни отац, блажено упокојени протојереј Васи-
 лије, позвани бити, да за своју заслугу плату
 примамо. Света наша православна црква учи
 нас: *Земля еси и къ землю отидеши* т. ј.
 да смо од земље и да ћемо у њу. За то хвалимо.
 Господа!

Оканимо се свађе и распре, та сви смо
 једне мајке синови, сви треба једним духом да
 дишемо. Сви ћемо доћи пред судију — Бога!

Међу нама нестало Србина, нестало оца Васи-
 лија, али остао нам је спомен, кога ћемо се
 сјећати више времена, а тај спомен је: да је
 био храбри борац цркве српско-православне.

А ви ожалостњени утјешите се, јер сви
 ћемо умријети. Испред смрти не побјеже нико;
 неко прије неко последије, утјешите се, јер Бог
 ожалостњене тјеша.

Захвалите Вишњему, што је блажено упокојени и дан и ноћ, љети — зими, радио и трудио се, да своју паству — свој народ, на бољи пут изведе.

Тјешимо се сада у дан ови,
Вишњег оца вијерни синови;
Сви ћемо се састати на суду,
Кад Анђели сви изишли буду,
Са Вишњијем — творцем земље ове,

Ђе ће своје да пита синове,
И по правди свима да нам суди;
За то Боже слава Теби буди! . . .

Покојнику рецимо: лака ти земља Србине,
Бог ти дао рајско насеље. Амин.

У Фочи 17. Септембра 1889. год.

Марко С. Поповић,
учитељ.

Књижевне вијести.

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник Коста Херман, владин савјетник Година 1889. књига III. Садржај: 1. Мађарски ћирилским писменима, од дра Фрање Миклошића. 2. Stara ćurija u Mostaru, priopćio Mustafa Hilmi Eff. 3. Попово у Херцеговини, приопћио игуман Христифор Михајловић. 4. Starobosanska listina, priopćio Vid Vuletić-Vukasović. 5. Опис и постанак имена Љуточ-планине у Крајини, приопћио Коста Ковачевић. 6. Dva starobosanska natpisa priopćio dr. Ciro Truhelka i Tomo Dragičević. 7. Народна предање о Накића кули, приопћио Ђорђе Свитлић. 8. Predhistorijski predmeti sa Glasinca, priopćio dr. Ciro Truhelka. 9. Два римска камена из околине сребреничке, приопћио В. Радимски. 10. Crтice o životu gmazova, koji žive u Bosni i Hercegovini, od Otona viteza Tomassinia. 11. Ускршња шарена јаја, приопћио Ђорђе Свитлић. 12. Olovo, priopćio Kosta Hörmann. 13. Гелија у селу Ратаји, приопћио Јово Чокић. 14. Izvadak iz ljetopisa fra Mikole Lašvanina, priopćio dr. Truhelka. 15. Тетовирање коже код католика у Босни и Херцеговини, приопћио др. Леополд Глик. 16. Pri-lozi arheologiji Bosne i Hercegovine, priopćio F. Fiala. 17. Različito — Различно: Пјесма о освојењу Кандије, приопћио Хусеин бег Карабеговић; — Народне приче приопћио Ivan Zovko; — Летошња искапања на Гласинцу, од дра Трухелке; — Kongres antropologa, priopćio dr. Truhelka. 18. Dopisi uredništva. — Дописи уредништва.

Godišnja cijena sa poštarinom 2 for. Pojedine knjige sa poštarinom stoje 80 novč.

Срби у угарској и црвена унија. Мађарека расправа Мите Лукчића. Приказ Ивана Иванића

(Прештампано из „Одјека“). Цијена 10 пара динарских или 2 новч. Београд. Штампарија народне радикалне странке 1889.

Пропаганда, њезин поступак и данашње уредбе. Написао др. Никодим Милаш. (Прештампано из „Хришћанског Весника“). У Београду, прва удеоничка штампарија 1889. Стр. 252. Цијена 1 фор. Добија се у књижари Браће Јовановића у Панчеву.

Свети Вит, (Видов-дан.) Једно питање из агиологије православне цркве. Расправно прота Јован Вучковић, професор у правосл. богословском заводу задарском. Задар, Штампарија Волицке 1889. Стр. 35. Ова је расправа написана у спомен пестогодишњег дана мученичке смрти св. Лазара кнеза српског и с њиме погинулих за крст часни и слободу златну српских јунака на пољу Косову 15 јуна 1389. год.

Седмо извјешће велике гимназије у Сарајеву за школску годину 1888/9. Сарајево. Земаљска Штампарија 1889. Садржај: I. Из друштвеног и државног устројства Босне и Херцеговине у средњем вијеку. Написао Ем. Лилек. II. Школске вијести.

Шематизам православне српске епархије пакрачке за годину 1889. Земун. Штампарија Симе Паића 1889. У овој епархији има 6 протопрезвитерата, цркви парохијалних 103, филијалних 53.; свештенства: пароха 83, администратора 11, капелана 4; укупно 98 свештеника; парохијалних домова 94, еесија (земља) потпуних 36, јутара 8¹/₄; православних домова 17384, брачних парова 23.382; душа мушких 56.525, женских 54.893, обојих укупно 111.418 душа. Школа опћих 136, вјероисповједних 3. православних учитеља 87, ученика 7.343. Манастира 3, Игумана 2, јеромонаха 15, јерођакона 1, монаха 1;

укупна свештенства монашког чина свега 19.

Да ли се св. Сава светкује и у римској цркви?

Написао Димитрије Руварац, парох земунски. Прештампано из „Новог Времена“ за год. 1889. У Земуну 1889. Штампарија Симе Паића.

Како је постао данашњи број заповедних празника код Србаља? Написао Димитрије Руварац, парох земунски. У Београду штампач Ј. Ј. Медицијан и Ђ. Кимпановић. (Обилићев венац број 1.) 1888.

Рукоположени.

Сава Поробић из Горогаша (Херцеговина), свршени богословац срп. правосл. рељевског завода, рукоположен је у Требињу 3. Септ. о. г. за ђакона а 8 истог у Љубињу за свештеника, и одређен је на парохију Пољичку у Требињском протопрезвитерату.

Никола Адамовић из Травника (Босна), свршени богословац срп. православног рељевског завода, рукоположен је у Травнику 22 Септ. о. г. за ђакона а у Доњем Вакуфу 24 истог за свештеника, и одређен је на парохију Корчанску у травничком протопрезвитерату.

Миладин Поповић из Вишеграда (Босна), свршени богословац срп. православног рељевског завода, рукоположен је у Сарајеву 6 октобра о. г. за ђакона а 8 истог за свештеника, и одређен је на парохију Рогатичку у Рогатичком протопрезвитерату.

Софроније Чалмић из Залуковика котара власеничког и свршени богословац српско-православног завода рељевског, рукоположен је за ђакона 22 октобра о. г. а за свештеника 26. истог, и одређен је за пароха на Цикотску парохију у протопрезвитерату власеничком.

Произведени.

Јевстатије Гафиновић, настојатељ манастира Добричева (Херцеговина), произведен је за Игумана 29 Августа о. г. у Требињској цркви.

Василије Јунгић, надзиратељ Дервентског

протопрезвитерата и парох у Дервенти, произведен је за протопрезвитера у цркви српској Мравици на дан 17 Септем. о. г. кад се и ондешња новоподигнута црква освештала.

Одликовани.

Ђорђе Марковић, свештеник и надзиратељ Власеничког протопрезвитерата одликован је државним појасом на дан 8 Септем. о. г. у Власеници.

Лука Лукић, свештеник и надзиратељ Бугојнеког протопрезвитерата одликован је државним појасом на дан 24 Септембра о. г. у Доњем Вакуфу.

Књижевни оглас.

У свези са мојим првим огласом о издању „Православног црквеног права“, дужан сам објавити, да сам због незгода у експедицији одустао од намјере, да издам ту моју радњу у три свеске, него ћу је издати у једну књигу. С тога они, који су ми послали новац само за прву свеску, нека изволе сада послати и за остале двије, па ћу им о моме трошку књигу послати. Штампа се сада 16. табак, и књига ће имати много већи обим, него што сам казао у првом огласу.

У исто вријеме остављам отворену претплату још до краја децембра о. г. на условима првог огласа. Послије тога доба, књига ће се моћи добити само за цијену од пет форинти.

Zara (Dalmatien), 22. окт. 1889.

Др. Н. Милаш.

Власник и издавалац: АЕМ Ковзис. — Штам. Шпиндлера и Лешнера. — Одговорни уредник: Ђ. Петровић, свештеник.